

Authors: , Loria Gino

Title: Αι πρώται εκδόσεις των ελλήνων κλασσικών

Creator: HDML

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ
ΕΠΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αί πρώται εκδόσεις τῶν ἑλλήνων κλασσικῶν

256. Τὸ ἀνθρωπιστικὸν κίνημα, τὸ ὁποῖον, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Βοκκακίου, ᾠδήγησε τόσους ἐπιφανεῖς ἄνδρας εἰς τὸ νὰ ἐρευνήσουν, νὰ μελετήσουν καὶ νὰ θέσουν εἰς κυκλοφορίαν ποιητὰς καὶ φιλοσόφους, ἱστορικοὺς καὶ φυσιοδίφας, ρήτορας καὶ τραγικοὺς ποιητὰς τῶν ἀρχαίων ἐποχῶν, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου συμπεριέλαβε καὶ τοὺς ἐργάτας τῶν ἀκριβῶν ἐπιστημῶν. Ἄλλ' αἱ ἀξιέπαινοι προσπάθειαι τῶν δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀσκήσουν ὄλην τὴν ἐπίδρασίν των παρὰ μόνον μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας. Διὰ ν' ἀναμετρήσωμεν τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς ἐπιδράσεως τῆς θαυμαστῆς αὐτῆς ἐφευρέσεως, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΧVΙ αἰῶνος ἐξῆλθον ἀπὸ τὰς κονισσαλέας βιβλιοθήκας, ὅπου εἶχον ἀπὸ αἰῶνων ἐγκλεισθῆ, ὅλοι οἱ μεγάλοι μαθηματικοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ μέρος τῶν μικροτέρων.

Οὕτω τῆ φροντίδι τοῦ βενετοῦ Bartolomeo Zamberti ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1505 τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδου τοῦ Μεγαρικοῦ, πλατωνικοῦ φιλοσόφου», κατόπιν (1573) τὰ Ὀπτικά τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ Ἡλιοδώρου τοῦ Λαρισαίου τῆ φροντίδι τοῦ Egnatio Danti (1537-1586). Τὸ 1533 εἶδε τὸ φῶς εἰς τὴν Βασιλείαν, τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου, συνοδευόμενον ἀπὸ τὸ Σχόλιον τοῦ Πρόκλου. Ἐνδεκα ἔτη βραδύτερον ἐπεξετάθη ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότης εἰς τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ τὴν Ἀλμαγέσταν τοῦ Πτολεμαίου. Τὸ 1544 ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ρώμην ἀκόμη καὶ ἡ ἀραβικὴ ἐκδοσις τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου ὀφειλομένη εἰς τὸν Nassir - ed - Din*.

* Euclidis Elementorum geometricarum Libri tredecim ex traditione doctissimi Nasiridini Tusini nunc primum Arabice impressi. Ἡ πρώτη σελίς, τῆς ὁποίας ἓνα μέρος εἶναι εἰς τὴν ἀραβικὴν, ἀναδημοσιεύεται ἀπέναντι τῆς σελ. 104 ἑνὸς ἔργου τοῦ José A. Sanchez Perez : Las matematicas eu la Biblioteca del Escorial (Memor de la R. Academia de Ciencias exactas, físicas y naturales de Madrid, Ser. 2, t VII, 1929).

Εἰς τὸν Francesco Barozzi ὀφείλεται ἡ πρώτη μετάφρασις τοῦ Σχολίου τοῦ Πρόκλου, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεταφραστοῦ, εἰς Βενετίαν τὸ 1560. Ἄλλα κείμενα τοῦ ἰδίου συγγραφέως μαρτυροῦν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἐπιστήμης· ἄς περιορισθῶμεν ν' ἀναφέρωμεν ὅτι εἰς ἓνα ἐξ αὐτῶν πραγματευόμενον περὶ ἀσυμπτότων, ἀπαντᾶται ἡ περιγραφὴ ἑνὸς ὀργάνου γράφοντος τὰς κωνικάς τομάς καὶ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν «τέλειον διαβήτην» τῶν Ἀράβων (Τόμος I, § 149).

Ἡ λατινικὴ μετάφρασις τῆς Σφαιρικῆς τοῦ Θεοδοσίου, γενομένη ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ἀπὸ τοῦ 1120, ἐτυπώθη τελικῶς τὸ 1518 καὶ ἐκ νέου τὸ 1557. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ μετὰ τὴν ἀνάλογον ἐργασίαν, γενομένην ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, ὑπὸ ἑνὸς μαθητοῦ τοῦ Ramus, καθηγητοῦ ἐπίσης εἰς τὸ Γαλλικὸν Κολλέγιον, τοῦ Giovanni de la Pène (1528-1558), εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται προσέτι μία λατινικὴ καὶ ἑλληνικὴ ἔκδοσις τῶν Ὀπτικῶν τοῦ Εὐκλείδου.

Τέλος, τὸ ἔτος 1575 εἶναι ἀσυνήθως ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀριθμῶν, διὰ τὴν πραγματοποιηθεῖσαν τότε δημοσίευσιν (ἔστω καὶ ἀτελεῖ) τῶν Ἀριθμητικῶν τοῦ Διοφάντου εἰς λατινικὴν γλῶσσαν. Συγγραφεὺς τῆς μεταφράσεως εἶναι ὁ Wilhelm Holzmann, γενικῶς γνωστὸς ὑπὸ τὸ λατινικὸν ὄνομα Gulielmus Xylander, καθηγητῆς τῶν ἑλληνικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Heidelberg, γεννηθεὶς τὸ 1532 εἰς Augsburg ἐκ πτωχῶν γονέων καὶ ἀποθανὼν τὸ 1576. Εἶδομεν ὅτι (§ 247) σχεδὸν 10 ἔτη εἶχον ἤδη παρέλθει, ἀφ' ὅτου ἓνας διάσημος Βέλγος, ὁ S. Stevin, μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὰ 4 πρῶτα βιβλία. Ἡ δημοσίευσιν (1570) τῆς πρώτης ἀγγλικῆς μεταφράσεως τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου ὑπὸ τοῦ Henry Billingsley* μᾶς δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αὕτη, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι μεταφράσεις εἰς νεωτέρας γλώσσας, ἐγένετο ὄχημα χρησιμώτατον πρὸς διάδοσιν τῆς μαθηματικῆς γνώσεως εἰς τὰς μάζας, ἀκόμη δηλαδὴ καὶ μεταξὺ ἐκείνων, ποὺ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαβάσουν ἓνα κείμενον γραμμένον εἰς μίαν τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν.

Θὰ ἔπρεπε νὰ προσθέσωμεν τὴν πληροφορίαν τῆς δημοσιεύσεως (Βενετία, 1537) τῶν 4 πρῶτων Βιβλίων τῶν Κωνικῶν τοῦ Ἀπολλωνίου, εἰς μία λατινικὴν μετάφρασιν ὀφειλομένην εἰς τὸν βενετὸν πατρίκιον G. B. Memo. Ἄλλ' ἡ ἐκτύπωσις ἔλαβε χώραν μετὰ τὸν θάνατόν του μετ' ἐπιμέλειαν τοῦ υἱοῦ του Gianmaria, ἐντελῶς ἀμυήτου εἰς τὰ μαθηματικά, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν τόσον πλημμελές, ὥστε τὸ κείμενον νὰ εἶναι ἀκατάληπτον. Ἡ συμβολὴ λοιπὸν τῶν δύο Memo δὲν ἔμπορεῖ παρά νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι παρεκίνησεν ἄλλους νὰ ἐπιτύχουν καλύτερον ἀποτέλεσμα.

Τὸ σύνολον τῶν πρῶτων αὐτῶν ἐκδόσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν ἐκ πρωτοτύπων κειμένων ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν ἀμαθῶν καὶ ἀπειροκάλων, παρουσιάζει ἀτελείας τόσον σοβαράς, ὥστε ἡ σκέψις τοῦ συγγραφέως νὰ παρίσταται

σκοτεινή καὶ παραμορφωμένη. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐγέννησε εἰς μερικοὺς εὐρυμαθεῖς, ἔχοντας οἰκειότητα μὲ τὴν μαθηματικὴν σκέψιν, τὴν ιδέαν νὰ ἀναθεωρήσουν καὶ νὰ διορθώσουν τὰ δημοσιευθέντα κείμενα, νὰ σχολιάσουν τὰ ἐξοχώτερα ἔργα καὶ τέλος νὰ προσπαθήσουν νὰ μαντεύσουν ἐκεῖνα, περὶ τῶν ὁποίων τίποτε ἄλλο δὲν ἦτο γνωστὸν πλὴν τῶν ὄσων ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πάππου καὶ τοῦ Πρόκλου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤχθησαν εἰς πρωτοτύπους ἐρεῦνας αἱ ὁποῖαι, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν δύνανται νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰ ἀλγεβρικὰ ἔργα ποὺ ἐμνημονεύσαμεν εἰς τὰ δύο προηγθέντα Κεφάλαια, ἀποτελοῦν πάντως συμπτώματα ἀσφαλῆ μιᾶς ἀφυπνίσεως τοῦ πνεύματος τῆς γεωμετρικῆς ἐρεῦνης.

Ἡ Ἰταλία ἔχει τὴν δόξαν ὅτι ἐγέννησε δύο ἐξόχους στοχαστὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Προτοῦ ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτούς, ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἐξάρωμεν ἓνα γεγονός, ἀξίον μεγάλης προσοχῆς (καὶ τοῦ ὁποίου θ' ἀπαντήσωμεν πολλὰς ἐπιβεβαιώσεις), ὅτι κάθε φοράν ποὺ εἰς μίαν χώραν ἀρχίζει ν' ἀφυπνίζεται τὸ πνεῦμα τῆς γεωμετρικῆς ἐρεῦνης, οἱ ἐπιστήμονες δὲν κατορθώνουν ν' ἀπαλλαγοῦν τῆς γοητείας, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ἐπ' αὐτῶν οἱ ἀρχαιότεροι ἐρευνηταί, διὸ καὶ προσπαθοῦν ν' ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη των, νὰ μιμηθοῦν ἀκόμη καὶ τὰς κινήσεις καὶ τοὺς τρόπους των. Θὰ ἠδύνατο λοιπὸν κανεὶς νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τῶν ἔθνων συμβαίνει κάτι τὸ ἀνάλογον μ' ἐκεῖνο ποὺ διδάσκει ἡ ἐμβρυολογία ὅτι γίνεται εἰς τὸν φυσικὸν βίον τῶν ζώων : κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον κάθε ὀργανικὸν ὄν, προτοῦ ἀποκτήσῃ βίον αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, διέρχεται ἀπὸ ὄλας ἐκείνας τὰς φάσεις ἐξελίξεως, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασε τὸ εἶδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει, προτοῦ φθάσῃ τὴν φυσικὴν κατάστασιν τῆς γενεᾶς τῆς ὁποίας θ' ἀποτελέσῃ ἓνα μέλος, οὕτω καὶ κάθε λαός, προτοῦ ἀποκτήσῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν γνώσεών μας ἐπὶ τῶν φαινομένων τοῦ διαστήματος, ὀφείλει ἐπὶ τινα χρόνον νὰ ἐνστερνισθῆ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα καὶ τοὺς τρόπους δράσεως ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐπάτησε προηγουμένως τὸν αὐτὸν δρόμον.

Μαυρόλυκος καὶ Κορμαντίνος

257. Εἰς τὴν Μεσσήνην (τῆς Σικελίας), ἡ ὁποία ἦτο κέντρον σοβαρῶν σπουδῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γραμματείας, καὶ ἀπὸ οἰκογένειαν προερχομένην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐγεννήθη ὁ Φραγκίσκος Μαυρόλυκος, μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος, ποιητὴς καὶ ἱστορικὸς μεγάλης ἀξίας. Ὁ σεβασμὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν οἱ σύγχρονοὶ του συνάγεται ἀπὸ τὴν δὴλωσιν, ἡ ὁποία ἔχει σκαλισθῆ ἐπὶ τοῦ τάφου του εἰς τὴν Μεσσήνην· κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν ἡ φύσις ἐγέννησε τὸν Μαυρόλυκον εἶνα μὴ